



maart 2014
jrg. 31 nr. 1

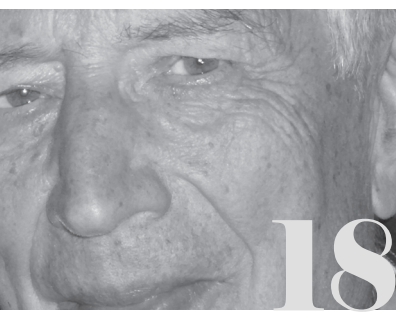


MARIËNBURG

Magazine van en voor kritisch katholieken

LEVE DE
KETTERS!

9



18

16

"KUNST IS DE
TAAAL VAN DE
ZIEL"

16



4

MAATSCHAPPELIJKE
STAGE BIJ DE
GOEDE HERDER

6

SCHIJN EN
WERKE-
LIJKHEID
VAN HET
KERKELIJK
AMBT

12





MARIËNBURG Magazine is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt viermaal per jaar.

Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'.

Overname van artikelen is toegestaan mits voorafgaand contact met de redactie.

© 2014 Mariënborg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur
Leon Goertz, redacteur
Ad Krijnen, redacteur
Leo Le Large, redacteur
Jacques van Leeuwen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen
Per e-mail: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Technische realisatie

Uitgeverij abdij van Berne, Heeswijk

Druk

Wihabo, Geffen

Lidmaatschap / Abonnee (per jaar)

Het lidmaatschap van de Vereniging bedraagt € 30,- per jaar; daarbij is het abonnement op 'Mariënborg Magazine' inbegrepen. Ook krijgt men dan de Specials toegestuurd. Losse nummers € 5,-. Aanmelden bij het secretariaat of via de website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68;

BIC code: NLRABO2U.

De Mariënborgvereniging is ANBI erkend.

Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.

Bestuur Mariënborg

Henk Baars, voorzitter, 070-3596817

Tom van den Beld, 1^e secretaris, 070-3838284

Lidy Verdegaal, 2^e secretaris,

Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730

Michel Besnard, lid, 040-2810073

E-mail: bestuur@marienburgvereniging.nl

Secretariaat

Postbus 675 – 3800 AR Amersfoort

Tel. 033-4690070

E-mail: secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

Jo de Wit: NAAR BESTE WETEN
REKENING HOUDEN MET GOD

06

Lidy Verdegaal: DE FEEL GOOD
SAMENWERKING VAN DE GENERATIES

09

Jurgens: LEVE DE KETTERS!

10

WRK: RUIMTE IN DE KERKELIJKE WET

12

Ad Krijnen: SCHIJN EN WERKELIJKHEID
VAN HET KERKELIJK AMBT

14

Huub Schumacher: AAN HET EIND VAN
HET LATIJN

16

Leo Le Large: EVANGELIEVERHALEN
MET EEN OPEN EIND

18

Leon Goertz: DRIES VAN AGT EN HET
SLEUTELGAT VAN DE HEMEL

21

Cultivator: EEN STUKJE GELOOF

22

M. Besnard: ONTMOETINGSMARKT
EINDHOVEN

23

LEZERS SCHRIJVEN MEE

Leon Goertz: GEWETEN

24

DE EXPOSITIE VAN JAN HAEN

- Tegelijk met dit nummer ontvangen de abonnees de Special "Gloed onder de as", waarin documentatie en verslag van het in oktober 2013 gehouden Mariënborg-congres.
- Bestuur en redactie vragen allen die dit lezen om:
 - familie, vrienden en kennissen te wijzen op het bestaan van Mariënborg Magazine en hen te enthousiasmeren om een abonnement te nemen;
 - adressen van kandidaten voor toezending van een proefnummer aan het secretariaat door te geven;
 - adressen door te geven van hen aan wie men een geschenk-abonnement wil geven.

Het volgende nummer verschijnt half juni 2014.
Bijdragen graag uiterlijk 1 mei aan het redactie-adres.



PASTOOR VAN EEN WERELDKERK?

Vorig jaar werd kardinaal Jorge Mario Bergoglio in Rome, in de vooravond van 13 maart, door zijn collega's vanuit de Sixtijnse kapel het balkon van de Sint Pieter opgeduwd. Zonder sollicitatie of proeftijd, maar meteen met een vaste aanstelling heeft hij als paus Franciscus kerk en wereld op slag veroverd met zijn eerste woorden: “buona sera – goede avond”. Dezer dagen is dat precies een jaar geleden. Hoe staat de katholieke christenheid erbij, met deze eerste niet-Europese, ‘derde wereld’-paus uit de kerkgeschiedenis? Een voorzichtige evaluatie.

In elk geval staat vast, dat deze Argentijnse kardinaal *in no time* de wereldsympathie heeft verworven. Vanaf die eerste pauselijke woorden is hem een wereldwijde goodwill ten deel gevallen. En hij is meteen op allerlei gebieden aan de slag gegaan. Hij heeft een nieuw achtkoppig adviescollege opgericht van kardinalen uit alle continenten; heeft nieuwe kardinalen benoemd; zette een bisschoppensynode in gang over ‘huwelijk en gezin’; heeft de Vaticaanse bank aangepakt; liet verschillende congregaties doorlichten, zette kardinale potentaten op een zijspoor, bezocht de aangespoelde bootvluchtelingen op Lampedusa; heeft de kerkelijke onderscheidingen afgeschaft; en nog veel meer. Hij vroeg voortdurend aandacht voor de schrijnende wereldarmoede, en riep zijn gelovigen op tot kerk-zijn-in-de-wereld, en dat werd alom gewaardeerd. *Time magazine* riep hem uit tot ‘man van het jaar’, het *Katholiek Nieuwsblad* drukte in de voorbije vijf maanden 77 maal een Franciscusfoto af. Al met al een voorbeeldig media-optreden, waarbij je kunt afvragen of Bergoglio een PR-natuurtaent is of dat er wellicht een geroutineerd reclamebureau aan heeft meegewerkt.

Toch beginnen nu, na één jaar pausschap van Franciscus, verschillende *church watchers* zich af te vragen of dit alles is. Hij mag dan focussen op de armoede, op mededogen en barmhartigheid, maar daarmee wordt de snel afkalvende Kerk niet gered. Het is hoog tijd, dat niet alleen structurele maatregelen genomen worden (nieuw adviescollege van kardinalen, de bezem door de Vaticaanse congregaties etc. betreft nl. alleen de kerkstructuur), maar ook de kerkleer die de mensen te geloven wordt voorgehouden, is aan fundamentele herziening toe. Zaken als de vrouw in het ambt, priesterhuwelijk, toelating van gescheidenen tot de sacramenten e.d. zijn structurele vormgevingen, al ligt daaraan een kerkleer ten grondslag. Maar de fundamentele kerkleer gaat over drie-eenheid, verrijzenis, genade, maagdelijke geboorte, hemel en hel, realis presentia, erfzonde, verlossing, hemelvaart, etc. Waarbij de ernstige vraag gesteld mag worden: zijn dat allemaal ‘geheimen des geloofs’ of kunnen wij die in deze tijd ook anders bekijken dan men in vroeger eeuwen gedaan heeft?

Paus Franciscus geeft vooralsnog de indruk, dat hij de kerkleer onbesproken wil laten, zelfs als daardoor de uittocht van de gelovigen zal blijven doorgaan. De aartsbisschop van Boston, kardinaal Sean O'Malley, een van de acht kardinalen in het nieuwe pausadviescollege, zei onlangs in een interview, dat het “onrealistisch is om grote veranderingen in de leer van de Kerk te verwachten”. En we herinneren ons nog een van Franciscus' eerste persconferenties, zomaar spontaan in het vliegtuig. Verslaggevers vroegen hem over de vrouw in het ambt: “Ja”, zei hij, “daar moeten we goed op gaan studeren.” (Dat is allang gedaan!). En over homoseksualiteit. Zijn antwoord is de wereld overgegaan: “Als een homoseksueel iemand van goede wil is en op zoek naar God, wie ben ik dan om daarover te oordelen?” Daar is hij nu juist paus voor. Anders blijft hij gewoon een pastoor. Een pastoor van een wereldkerk. Hebben ze dan toch nog de verkeerde paus gekozen?



NAAR BESTE WETEN REKENING HOUDEN MET GOD

In zijn recente boek *Op verkenning in een nieuw land* stelt de Vlaamse theoloog Roger Lenaers, dat een christen aan een niet-christen verantwoording moet kunnen afleggen van de hoop die hem vervult. Hij bestrijdt de idee van twee werelden: die van 'God' naast die 'van de door God geschapen kosmos'. De autonomie van de kosmos maakt het bestaan ongeloofwaardig van een buitenkosmische 'God' die de kosmos heeft geschapen en daarin naar eigen willekeur kan ingrijpen. Lenaers noemt God "Oermysterie" en ziet de kosmos als realisatie van een idee van dat Oermysterie. Zo horen God en kosmos tot eenzelfde wereld. Lenaers ontkent de godheid van Jezus, de mogelijkheid van wonderen en wijst dogma's af als strijdig met de autonomie van de kosmos.

Ik vraag me af of niet-christenen begrip zullen opbrengen voor de opvatting van Lenaers. Een Oermysterie als basis voor de autonome ontwikkeling van de kosmos vraagt wel veel van hun inlevingsvermogen. Ik benader 'God' vanuit de mens totdat van die mens gevraagd wordt zich aan geloof over te geven, het punt waarop het begrip 'God' voor hem een herkenbare inhoud heeft gekregen.

Onder 'geloven' versta ik hier dat wij oprecht en naar beste weten rekening houden met God. Met 'naar beste weten' bedoel ik, dat we open staan voor en rekening houden met alle ons bekende aspecten.

Ooit werd de aarde geschikt voor biologisch leven, waarna via een autonome ontwikkeling de mens is ontstaan met een zo hoog ontwikkeld zenuwstelsel dat hij zich van zichzelf en zijn omgeving bewust kan zijn. Hij kan nadenken, ideeën vormen over zichzelf en de wereld om hem heen. Hier herken-

nen we twee fenomenen van wezenlijk verschillende aard: neurologische, autonome biologische processen, naast geestelijke begrippen: meningen, ideeën, geheugen, denken, aanvoelen. Er bestaat een feitelijke relatie tussen deze verschijnselen, maar we kunnen niet uitleggen hoe biologische processen bewustzijn en ideeën tot gevolg hebben.

Dat geestelijke fenomenen afhankelijk zijn van biologische processen, kan een beperking inhouden, wat zou verklaren dat we niet alles begrijpen. Wel is in de biologie ontwikkeling mogelijk en daarmee zou geestelijke voortgang verklaard kunnen worden.

De mens is medemens; mensen hebben mensen nodig. Voor voeding, voortplanting, wederzijdse hulp én geestelijke ontwikkeling. Onderlinge communicatie maakt ontwikkeling mogelijk van kennis, inzicht en gevoelens; woorden voor feiten, gevoelens,



oordelen, waarderingen.

Algemeen gedeelde positieve waarderingen worden in 'waarden' uitgedrukt: waarheid, goedheid, schoonheid en afleidingen daarvan. Zo zijn van waarheid afgeleid: waarachtig, oprecht, echt, ware vriendschap. In het verkeer tussen mensen kan blijken dat men over waarheden denkt te spreken maar daar toch vanuit de eigen beleving een verschillende betekenis aan toekent. Dat verschil kan herkend worden door in alle openheid naar elkaar te luisteren, zodat duidelijk wordt wat ieder van de gesprekspartners met waarheid bedoelt. Zo kunnen ze, over hun verschillende opvattingen heen, het overstijgende, transcendente, begrip 'waarheid' leren herkennen. In die zoektocht naar waarheid past het eerder genoemde 'naar beste weten'. Maar ook het besef dat elke opvatting of overtuiging, ook die naar beste weten, een voorlopige kan blijken te zijn.

Mensen ervaren vrijheid. Hierover is veel discussie. Enerzijds zijn er de hersenprocessen, onderhevig aan oorzaak en gevolg, die vrijheid in de weg zouden staan, anderzijds herkennen wij in onze beleving het vermogen om te kiezen en beseffen we dat we voor die keuzes verantwoordelijk zijn. Ook hier het samengaan van twee wezenlijk verschillende fenomenen.

Wij hopen op geluk, een basaal gevoel van welbevinden, eventueel met aanvallen van onontkoombare tegenslagen. Deze positieve waardering is alleen mogelijk als wij het ware en het goede, waar ons kennen en aanvoelen van nature op zijn gericht, inderdaad ervaren en deze belevingen ook bij de mensen om ons heen herkennen.

Deze menselijke eigenschappen houden een uitdaging in: dat we trachten de waarheid te leren kennen, het goede te doen, zoals onze aard dat 'van nature' mogelijk maakt. En ons medemens-zijn daagt uit om deze waarden ook in anderen te helpen realiseren. Dat geeft ons leven zin.

Alleen mensen hebben iets over 'God' gezegd. Zij zochten verklaringen voor wat zij niet begrepen, zij verwonderden zich over wat zij meemaakten of bewonderden wat zij zagen, angst overviel hen bij natuurrampen of verdriet overmande hen bij het verlies van een dierbare. In al die emoties zochten zij antwoorden op hun vraag naar oorzaak en waarom. Zij zochten een begrip, een naam om het onbegrepen een plaats in hun leven te geven. Het was niet te vermijden dat deze woorden verbonden werden met de idee van een persoon. Goden werden ze genoemd. Zo kreeg het begrip 'God' in zijn vele variaties een plek in het denken van mensen, als antwoord op hun vragen. Aanvankelijk vele goden. In de joodse traditie ging men geleidelijk aannemen dat er maar één God kan zijn. 'God' werd ook wel negatief opgevat en misbruikt. 'God' werd aangekleed met menselijke eigenschappen. Dat had invloed op het beeld dat men van God kreeg.

Christenen herkennen in Jezus van Nazaret iemand die hun oprecht de waarheid en het ware voor wilde houden en hen wilde

aansporen, daarmee optimaal zin aan hun leven te geven. Hij zag daarin, vanuit zijn belevingswereld, de wil van zijn "Vader in de hemel". De joodse maatschappij kende een hoog ontwikkelde morele traditie. Jezus volgde daarin zijn eigen weg. Hij relativeerde de absolute van strenge wetten om ruimte te bieden aan eigen inzicht. Hij legde grote nadruk op de betekenis van waarden die aan het verkeer tussen mensen een andere dimensie geven: nederigheid, barmhartigheid, vergevingsgezindheid, ware naastenliefde. De verhalen over zijn ontmoetingen met mensen spreken duidelijke taal. Zijn ideeën zou je kunnen omschrijven als een poging om het ideale medemens-zijn vorm te geven. Ook voor en na hem hebben tallozen, vanuit eigen inzicht passend bij hun tijd, verhaald van de waarheid die in hen leefde.

Die ontwikkeling moet ons waarschuwen voor onwankelbare zekerheden. Voortschrijdend inzicht, al of niet bewust misbruik van wat als waarheid werd gepropageerd, discrepantie tussen leer en levenswijze van gelovigen, hebben velen doen twifelen aan de betekenis die aan het begrip 'God' in relatie tot het ware en goede moet worden toegekend. Eerst waren ideeën opgewaardeerd tot het feitelijk bestaan van een persoonlijke God, nu wordt zijn bestaan betwijfeld of ontkend. Gods bestaan kunnen we met onze menselijke vermogens niet aantonen, noch ontkennen.

Als christen kunnen we niet anders dan 'God' verbinden met het ware en het goede, God als uitdaging en opdracht om optimaal mens en medemens te zijn.

Als een niet-christen aan ons zou vragen wat wij met 'God' bedoelen, dan zouden we moeten antwoorden: Hij is het Oerbeeld van het ware en het goede, zoals wij dat herkennen in leven en leer van Jezus van Nazaret. De ander zou dat kunnen begrijpen; een goed gesprek wordt mogelijk.



De auteur (89) was tot 1988 werkzaam als gynaecoloog. Zegt: "Al jaren lang verdiepte ik me in de grondslagen van de religie. Mijn belangstelling daarvoor komt voor een deel doordat velen uit mijn omgeving, waaronder mijn kinderen, de kerk de rug hebben toegekeerd. Ik was dus wel gedwongen mijn religiositeit te verdedigen, ook ten opzichte van mezelf. Vandaar ook mijn lidmaatschap van Mariënborg, vanaf het eerste uur. Het gaat me om de discussie en ik daag graag uit. Ik meen dat onze kerk daar behoefte aan heeft."

*Maatschappelijke stages in
parchie de Goede Herder
in Hengelo.*

DE *Feel Good-* SAMENWERKING VAN DE GENERATIES



Jongeren bij de kerk betrekken: het staat hoog op de agenda van elke geloofsgemeenschap en er wordt veel pastorale energie in gestoken. En soms lukt het ook om een klein clubje jonge mensen blijvend te interesseren. Maar al die anderen! Er groeien nieuwe generaties op die niets weten van het christendom, van zijn symboliek en rituelen, en al evenmin

van alles wat door de kerken ten behoeve van de samenleving wordt gedaan. Maatschappelijke stages voor scholieren in het voortgezet onderwijs, van 30 uur vrijwilligerswerk, zijn een manier om daar iets aan te doen (*zie kader*). Parochies zijn vrijwilligersorganisaties; en hoe groter de parochie hoe gemakkelijker het is om een lijst te maken van aantrekkelijke projecten van maximaal 30 uur die scholieren in de leeftijd tussen 12 en 16 jaar kunnen uitvoeren. Hier stuiten we op een voordeel van een fusieparochie. Dit is gebleken in de parochie De Goede Herder in Hengelo, waar al een paar honderd jongeren een maatschappelijke stage hebben gelopen. Een *feel good story* uit Twente.

Wat is een maatschappelijke stage?

Een maatschappelijke stage is een stage voor scholieren uit het voortgezet onderwijs waarbij ze, door het doen van 30 uur vrijwilligerswerk, kennismaken met de samenleving en daaraan een onbetaalde bijdrage leveren. De stagiaires zijn meestal 13 tot 15 jaar. De stage is nu nog verplicht voor het vmbo, havo en vwo. Overigens verplichten ook veel beroepsopleidingen (ROC's) hun studenten, vaak in het eerste jaar, om een maatschappelijke stage te doen, deze stagiaires zijn 16 of 17 jaar oud.

De stageverplichting bestaat sinds 2011, maar zal over enige tijd worden afgeschaft; het is echter zeker dat ook daarna op veel scholen de maatschappelijke stage facultatief onderdeel van het leerprogramma zal blijven.

Initiator van het project *Maatschappelijke Stages* in de parochie *De Goede Herder* in Hengelo is pastoraal werker *Piet Timmermans*. Deze parochie, in 2005 ontstaan na een grote fusie, had een pastoraal team van vijf personen, wat ruimte gaf voor taakverdeling. Een van de pastores deed naast zijn hoofdopdracht kinderwerk, een tweede tienerwerk en een derde jongerenwerk. "Dat onderscheid naar leeftijd is heel belangrijk", zegt *Piet Timmermans* daarover, die zelf de tieners toebedeeld had gekregen, de jongens en meisjes van 12 tot 16 jaar. "Je moet de verschillende leeftijdsgroepen allemaal op een andere manier aanpakken. Tieners kun je nog redelijk makkelijk benaderen als je ze maar aanspreekt op hun eigen niveau. En je moet eropuit." Voor *Piet Timmermans*, afkomstig uit het onderwijs en zelf vader van kinderen in de tienerleeftijd, was dat niet zo moeilijk. Hij doet in de hele parochie de voorbereiding voor het vormsel in groep acht, waardoor de kinderen hem kennen. Daarna probeert hij hen vast te houden door het organiseren van tienervieringen en tiengroepen. "Als jongens en meisjes niet in de kerk komen

dan moet je hen, als goed christen, gaan zoeken. Je hebt als kerk de morele verplichting om er ook voor hen te zijn. Doe je dat niet dan is er weer een hele generatie verloren."

Parochiebeleid project

Toen bekend werd dat maatschappelijke stages voor scholen in het voortgezet onderwijs verplicht zouden worden, greep Timmermans de kans. Naar zijn mening had de parochie, met zes kerken en ruim 1800

vrijwilligers de grootste vrijwilligersorganisatie van de stad, een inspanningsverplichting richting de Hengelose samenleving om stageplaatsen te leveren.

Hij voorzag het gunstige effect op de werkgroepen: jeugd binnen de poorten zou goed zijn om de vergrijsde vrijwilligers nieuw elan te geven. Maar hij zag dit vooral als een prachtkans om tieners bij de parochie te betrekken en ze positieve ervaringen te laten opdoen met de kerk.

Voor het *Projectplan* dat hij opstelde kreeg hij het hele pastorale team achter zich, en ook enkele kernvrijwilligers verklaarden zich bereid de verantwoordelijkheid voor de begeleiding van stagiaires op zich te nemen. Piet Timmermans: "Dit zijn twee basisvoorwaarden, een project als dit moet parochiebreed gedragen worden."

Toen kwam het organisatorische werk: er moesten contacten gelegd worden met scholen, afspraken gemaakt met stagiaires. Natuurlijk moest er ook een Facebook-pagina komen van de parochie, want zo communiceert deze generatie. Het is dus een behoorlijke investering in tijd voordat je alles op de rails hebt. De parochie had het geluk dat zij een beroep konden doen op het SKAN-fonds. Daardoor konden zij een projectmedewerker aantrekken voor zes uur per week, voor drie jaar. De grote inzet van deze projectmedewerker, Henriette Klarenbeek, naast die



van Piet Timmermans zelf, was de motor achter het succes van het project. Want een succes is het geworden!

Op vrijwilligersavonden, in het parochieblad en via persoonlijk contact benaderden zij vervolgens actieve parochianen met de vraag of zij hulp konden gebruiken. Al snel lag er een lijst van activiteiten met een schatting van het aantal uren erbij, en de naam van de vrijwilliger die de stagiaire gedurende die uren wilde begeleiden. Van die lijst werd een aantrekkelijke flyer gemaakt om onder scholieren uit te delen.

Groot enthousiasme

Timmermans: "Het plan was om het eerste jaar 25, het tweede jaar 50 en het derde jaar 100 scholieren te helpen aan een stageplek binnen de parochie. Het werden er 35, 130 en 120. We hadden op de lijst staan: helpen bij de catering op de vrijwilligersavond, de gastvrouw assisteren in drukke tijden, organiseren van de tienerdag, helpen bij de kleuterkerk en de crèche en kindervoordienst tijdens de zondagse vieringen, helpen bij het tuinonderhoud. Maar het enthousiasme in de werkgroepen was zo groot dat er steeds nieuwe activiteiten werden bedacht.

De meeste stages waren stages van één dag. Zoals bijvoorbeeld helpen bij de MOV-solidariteitsmaaltijd of een PowerPoint-presentatie maken over het project. Maar er waren ook estafettestages, stages waarbij leerlingen zich een aantal uren inzetten en het stokje daarna overdragen aan de volgende. Een voorbeeld daarvan is het invoeren van de bibliotheekboeken op de PC; daar zijn meerdere tweetallen stagiaires mee bezig geweest. Verder waren er lintstages, een leerling komt een



Piet Timmermans (52) was na zijn theologiestudie leraar in het middelbaar onderwijs. Vanaf 1997 hij werkzaam in het parochiepastoraat en van 2005 tot eind 2011 pastoraal werker bij de parochie De Goede Herder in Hengelo. Momenteel is hij in die functie werkzaam bij de H. Pancratiusparochie in Tubbergen. (bereikbaar: timmermans.pch@gmail.com)

paar uur per week, een aantal weken achter elkaar. Tien weken lang helpen bij het bloemschikken en de versiering voor het altaar, aangepast aan het kerkelijk jaar, is zo'n lintstage. Of de jongens die hielpen bij het opbouwen van de kerststal. Die zijn na sinterklaas begonnen, telkens een paar middagen per week. Toen ze hun 30 uur vol hadden zijn ze doorgedaan, want ze wilden ook aan het eindresultaat meegewerkt hebben. Ze zijn het daaropvolgende jaar weer mee komen helpen."

Ruggensteuntje

Voor de vrijwilligers werkte de komst van al die jongens en meisjes motiverend en stimulerend. Zij fungeerden als coach en zij merkten dat hun belangstelling, aandacht en interesse de tieners goed deed. Piet Timmermans: "De werkomgeving hier is heel veilig, we bieden hen een steuntje in de rug op een kwetsbare leeftijd. We laten hen voelen dat ze nuttig en waardevol zijn. Naar aanleiding van het werk ontstaan vaak terloops gesprekjes over geloof en de functie van de kerk. Dat is mooi meegenomen. En de jongeren blijken de vrijwilliger vaak verder te kunnen brengen in zaken zoals werken op de PC en omgaan met apparatuur. De samenwerking tussen deze in leeftijd toch ver uiteenlopende generaties is mooi om te zien." Ook elders zijn er parochies die stageplaatsen bieden voor maatschappelijke stages. Zowel in het diocees Groningen-Leeuwarden als in 's-Hertogen-

bosch wordt het project maatschappelijke stages bisdombreed gepromoot. Parochies kunnen een beroep doen op begeleiding van een medewerker van het bisdom. Kristel van der Loop, projectmedewerker *Jongeren en Diaconie* van het bisdom Den Bosch, zegt daarover: "In ons bisdom zijn er tot nu toe tussen de 5 à 10 parochies die het project hebben opgepakt. Dat dat er zo weinig zijn, komt omdat dit project bij ons op het verkeerde moment kwam. In Brabant is de fusie van parochies pas laat op gang gekomen, en in dit bisdom zitten die er nu midden in. Zij hebben geen tijd en energie voor nieuwe dingen."

Grootschaligheid heeft zijn voordelen. Een daarvan is dat er een groot pastoraal team ontstaat waarbinnen daadwerkelijke aandacht voor jongeren mogelijk is. Het Hengelose voorbeeld laat zien dat dat met de juiste man op de juiste plaats tot groot succes kan leiden.



Zie voor een stappenplan de brochure 'MaS in de parochie' op de website www.bisdomdenbosch.nl/Diaconie/Documents/MaS%20Brochure%20definitief.pdf



Op de foto's bij dit artikel zijn stagiaires in actie.

FOTO'S MV/ARCH/LV



De beroemdste tot ketter verklaarde mannen uit de kerkgeschiedenis, v.l.n.r. Arius, Nestorius, Pelagius, Hus, Luther, Calvin.

LEVE DE KETTERS!

Wanneer ben je eigenlijk een ketter? Wanneer je als lid van een geloofsgemeenschap fundamentele elementen van de gegeven geloofsleer verwerpt. 'Ketter' wordt geacht afkomstig te zijn van het Griekse woord 'katharos', **dat** 'zuiver, rein' betekent. Zo werden in de twaalfde-dertiende eeuw de volgelingen genoemd van een brede beweging, met name in Zuid-Frankrijk, rond Albi (vandaar 'Albigenzen'), die een radicaal soort christendom praktiseerden. Zij werden zo gevaarlijk voor de Kerk, dat deze hen met kruistochten verdelgde. Als ketters zich tegen een kerkelijke leer keren, die ook door de wereldlijke heersers wordt gesteund, dan zijn zij kennelijk staatsgevaarlijk en wordt geweld tegen hen gebruikt. Rond 1400 ging bijvoorbeeld in Praag Jan Hus op de brandstapel, omdat hij afwijkende opvattingen verkondigde en misstanden in de Kerk hekelde. Subversief, **dus** een gevaar voor de gevestigde orde!

Eerlijk gezegd kan ik mij daar wel iets bij voorstellen.

Maar in de eerste eeuwen van het christendom ging het daar nog niet over. Toen was de heersende leer nog lang niet gedefinieerd, en kon je als christen dus allerlei opvattingen hebben over, bijvoorbeeld, de goddelijkheid van Jezus. Op zeker ogenblik was de meerderheid in de ban van een zekere Arius. Die vond niet dat Jezus God was, terwijl anderen volhielden van wel. Het is maar waar je je over opwindt. Het idee dat een mens een god kon zijn was een typisch Grieks insluipsel, zéér on-Joods. De ruzie liep hoog op. Dat gekrakeel beviel de keizer in Byzantium niet. Hij zorgde in 325 ervoor dat op een concilie in Nicea (nu Iznik, in Turkije) de leer van Arius werd veroordeeld. Dat concilie aanvaardde een geloofsbelijdenis, die erg lijkt op het Credo dat nog steeds gezongen wordt. Er kwam nog een toevoeging op het concilie van Efese in 431. Daar werd Nestorius veroordeeld. Hij zei – met vele anderen – dat Maria niet de moeder van God was, maar van Jezus. Goden hebben immers geen moeders. Nestorius dus ook eruit. En dan die brave ziel van

een Pelagius, en zijn compaan met de mooie naam Coelestius, 'hemelse man'. Veroordeeld op het concilie van Carthago in 419. Pelagius en Coelestius verwierpen toen al de leer van de erfzonde, die stelt dat "de mens ten kwade geneigd is, en onbekwaam tot enig goed" (zoals de Heidelberger Catechismus dat in 1563 formuleerde). Ook de calvinistische Nederlandse Geloofsbelijdenis serveerde in 1561 "de dwaalleer der pelagianen" af. Ik moet een bekentenis doen. Als ik moet kiezen tussen Pelagius en Augustinus (die Pelagius fel bestreed), geef mij dan maar die brave Ierse monnik boven de grote kerkleer. Hij verdedigde dat we, uit ons zelf, niet alleen in staat zijn tot het kwade, maar – godlof – ook tot het goede. Ben m'n hele leven, sinds de vierde klas gymnasium, pelagiaan gebleven. Zo onrechtvaardig, allemaal schuldig te zijn vanwege een (on)zekere Adam! Trouwens ook Arius en Nestorius verkondigden stellingen die, als die concilies een andere samenstelling hadden gehad, en als de keizer zich erbuiten had gehouden, zeer wel de officiële leer hadden kunnen worden. Tot op de huidige dag. De inspanningen van W.Nolet, in zijn "Beknopt Handboek der Kerkgeschiedenis" uit 1937, dat tot mijn schoolmateriaal behoorde en dat deze ketters onderuit haalde, overtuigden mij niet. Ik kom trouwens nog heel weinig christenmensen tegen, die niet grondig zijn aangetast door die mooie ketterijen van toen.



Met het overlijden van Ruud Bunnik (25 okt. jl.) is voor de werkzaamheden van het *Werkverband voor de Rechtscultuur binnen de Kerken* (WRK) het einde in zicht gekomen. Ruud Bunnik was de drijvende kracht van ons studiegroepje, dat zich bezig heeft gehouden met vragen rondom de kerkelijke regelgeving. Hij was de expert in ons midden en daarmee ook de inspirator en het gezicht van het WRK, nationaal en internationaal in het Europees Netwerk, waarvan zowel de Mariënborgvereniging als het Werkverband lid zijn. De huidige bemensing van het Werkverband heeft niet de expertise in huis om het werk te kunnen voortzetten. Vandaar dat wij hebben besloten het WRK af te bouwen. Het afgelopen jaar zijn wij onder leiding van Ruud bezig geweest een opstel te maken ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van het Tweede Vaticaans Concilie onder de titel: "Het zeventiende document van Vaticanum II: dertig jaar kerkelijk wetboek". Wij hadden onze laatste vergadering over het concept gehad en Ruud zou de gemaakte opmerkingen in de eindtekst verwerken. Het is er niet meer van gekomen. Wij hebben toen besloten om zelf zijn notities in de eindtekst op te nemen. Wij konden niets beters bedenken dan zijn werk afmaken, ter ere van het werk dat hij in vele jaren voor het WRK, en daarvóór in de *Commissie Mensenrechten binnen de Kerk* van de *Acht Mei Beweging*, heeft verricht. Ons opstel, *Het zeventiende document van Vaticanum II: dertig jaar kerkelijk wetboek*, is te vinden op de website van de Mariënborgvereniging. Met groot respect herdenken wij hiermee Ruud Bunnik.

WRK: *Herman Brinkhoff, Bert van Dijk, Ties van Kerkhoff.*

RUIMTE IN DE KERKELIJKE WET

Er is vorig jaar de nodige aandacht geweest voor de vijftigste verjaardag van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Daardoor kan het ons ontgaan zijn dat we ook nog een dertigste verjaardag te vieren hadden: op 27 november 1983 werd een herzien algemeen kerkelijk wetboek van kracht, de Codex. Dat was toch al nodig omdat de tot dan toe geldende Codex uit 1917 stamde en sterk verouderd was. Maar het tot stand komen van een geactualiseerde versie was ook een wens geweest op het Tweede Vaticaans Concilie, dat nieuwe accenten had gelegd en tot allerlei praktische vernieuwingen had besloten. Die moesten worden verwerkt. Je zou dus kunnen zeggen dat het herschreven kerkelijk wetboek een soort posthume tekst is van dat concilie: het zeventiende concilie-document.

'Het staat in de Bijbel, dus'... Christenen beroepen zich natuurlijk op de Bijbel en terecht, want die is een gids voor hun geloven en leven. Hoewel je daar natuurlijk voorzichtig mee moet zijn, want



de Bijbel mag dan een boek voor onze tijd zijn, hij is ook heel duidelijk een boek van 'toen'. Daarom bezigen we geen bijbelse oorlogstaal en oorlogsdaad meer, verwerpen we slavernij, zijn we terughoudend wat betreft polygamie, en werken we aan rechten voor vrouwen en minderheden.

Ordering nodig

Zou iemand zich ook mogen beroepen op een kerkelijk wetboek? Jazeker, en vooral om de simpele reden dat een gemeenschap ordening nodig heeft. Zodra je met een collectief van mensen te maken hebt – het mag dan een dorp of stad zijn, een sportclub, een gezin of ook een kerk – is er behoefte aan organisatorische duidelijkheid: wie draagt verantwoordelijkheid, hoe worden besluiten genomen, wie betaalt voor wat, hoe worden meningsverschillen en ruzies beslecht? Zeggen dat de ideale gemeenschap weinig of geen regels nodig heeft, klinkt wel sympathiek maar is niet realistisch, en daar doen we dus als genuanceerd denkende mensen niet aan mee. Zolang we maar niet vergeten dat de kerkorde een hulpmiddel is, dat antwoordt op een 'hulpvraag', en dus inspeelt op hulpvragen van het moment. En daarom moet een kerkorde ook flexibel zijn en regelmatig aangepast worden.

Wie op de website van Mariënborg de volledige tekst van de WRK-studie gaat bekijken, zal merken dat daarvan niet alle 1752 artikelen van het nieuwe kerkelijk wetboek besproken worden. Er is een selectie gemaakt van die bepalingen die iets zeggen over de grondhouding
manier
pas-

van deze Codex en over de waarop het theologische en torale denken van Vaticanum II is verwerkt.

Dubbelheid

Wat blijkt uit deze studie? De Codex is vaak een fijne bondgenoot van mensen die op een eigentijdse manier kerk willen zijn, maar is soms ook een vervelende dwarsligger en een niet helemaal betrouwbare gids. We hebben die 'dubbelheid' en ook de wisselende kwaliteit aan de hand van een paar artikelen willen illustreren, maar hier gaan wij in op de opmerking dat de Codex toch voor veel mensen aan de basis een gepasseerd station is. Voor mensen die al bezig zijn hun eigen geloofsweg te gaan en zich nog maar gedeeltelijk identificeren met

de katholieke kerk. Of voor mensen en groepen die sterk op de oecumenische toer zijn gegaan en dus nauwelijks nog geraakt worden door de regelgeving die geldt binnen één bepaalde kerk.

Maar er zijn ook mensen en groepen die vinden dat ze óók een plek hebben en willen houden in de brede christelijke gemeenschap, en die zich uitgedaagd voelen contacten daarmee te bewaren en te verstevigen. Je zou zelfs kunnen zeggen dat een echt gesprek over de variaties in kerk-zijn vereist, dat men zijn tegenspelers kent, inclusief hun kerkorde.

Standpuntbepaling

Enige kennis van de Codex is nuttig en nodig bij elk gesprek over kerkvernieuwing. Het zal dan bijvoorbeeld blijken dat de Codex in allerlei opzichten meer ruimte geeft dan je op het eerste gezicht dacht.

En die ruimte moet je gebruiken en ook de betreffende artikelen in je standpuntbepaling benoemen. We noemen een aantal aspecten.

– We hebben het recht van vereniging. Dat recht is er altijd geweest, denk bijvoorbeeld aan het ontstaan van kloosterorden, en de Codex erkent dat uitdrukkelijk. Dat is een pluspunt en die ruimte moeten we uitbuiten.

– De Codex legt veel te veel macht bij de top, en de rol van de paus wordt zwaar overtrokken, met alle risico van bureaucratie en uniformisme. Als de tekenen niet bedriegen zou paus Franciscus hierin wel eens verandering kunnen aanbrengen.

– De Codex stimuleert de oecumene niet echt, en geeft te weinig ruimte voor groei van kerkelijke eenheid vanuit de basis. Je zult daar zelf de ruimte voor moeten creëren.

– De Codex is niet erg vrouwvriendelijk en suggereert dat we toch vooral een 'hij-kerk' hebben. De wijding van vrouwen wordt uitgesloten en dat negeert de nieuwere ontwikkelingen in het theologisch denken over de wijdingsvraag.

– De Codex schrijft voor, dat alle clerici (priesters en diakens) een celibaatsplicht hebben, en maakt een lelijke uitglijder door volkomen te negeren dat er ook getrouwde ambtsdragers zijn.

– De Codex schrijft voor, dat kerkordelijke regelingen zo goed mogelijk moeten aansluiten bij het burgerlijk recht. Dat is heel positief: de kerk wil niet buiten de 'wereldlijke' samenleving staan. We moeten willen leren van wat *alle* mensen van goede wil in de samenleving wenselijke regelgeving vinden.





Er is vanaf de afgelopen eeuw te veel gebeurd in bijbelwetenschap, natuurwetenschappen en ruimtevaart om door te kunnen gaan op basis van gedateerde begrippen en benaderingen.

SCHIJN

EN WERKELIJKHEID

VAN HET KERKELIJK AMBT

Onze nieuwe paus is onverwacht populair. Wie had dit nog maar goed een jaar geleden kunnen vermoeden? Alles was kommer en kwel: seksueel misbruik, kerkpolitieke heiligverklaringen, witwaspraktijken Vaticaanse bank, pronk en praal, Holocaust ontkennende bisschop, enzovoort. Bewust of onbewust knoopt Franciscus aan bij de meest authentieke laag van het voorgangerschap in onze kerk: herder zijn. Die oudste laag is in latere eeuwen zó overwoekerd door jongere lagen (priester/offeraar, celibatair, 'andere Christus'), dat zij vaak uit het zicht verdwenen is. Gevolg: vele schijnvragen in het kerkelijk beleid rond parochiefusies, vrouwenwijding, eucharistietheologie.

Die oudste laag is dat de voorgang(st)ers in de vroege christengemeenten als *core business* hadden: de gemeente in het goede spoor houden, "Jezus achterna" (Schillebeeckx). Het kerkelijke

sacrament van het priesterschap zoals wij dit nu kennen bestond nog niet. Voorgaan bij de liefdesmaaltijd was de taak van andere hoog geachte vrouwen en mannen in de gemeenten. Slechts in noodgevallen vervulden de voorgang(st)ers ook deze functie. Hun opdracht was: "Bewaar de u toevertrouwde schat met de hulp van de heilige Geest die in ons woont." (2Tim 1:14). Daarvoor werden zij met ritueel aangesteld: "Daarom bind ik u op het hart om het vuur aan te wakkeren van Gods genadegave, die in u is door de oplegging van mijn handen." (2Tim 1:6). Genoemd worden Timotheus, Titus, Febe, Junia, Aquila en Prisca, Evodia en Syntyche. Maria van Magdala gold reeds in de oude kerk als 'apostel der apostelen'.

'Allemaal één'

Het oorspronkelijke model was egalitair: "Er is geen Jood of Griek meer, er is geen slaaf of vrije, het is niet man en vrouw: u bent allemaal één in Christus Jezus." (Gal 3:28). (De bij exegeten gezaghebbende Pauselijke Bijbelcommissie verklaarde dan ook in april 1976 in het Nieuwe Testament geen argumenten te vinden

waarop een verbod van vrouwenwijding gebaseerd kan worden). Maar er ontstond al gauw oppositie tegen dit vrije optreden van vrouwen. Toch bleven vrouwen nog eeuwenlang haar plaats houden. Bij opgravingen in Noord-Afrika en Zuid-Italië zijn grafstenen gevonden met tot in de derde eeuw vermeldingen van de namen van vrouwen die als "presbyter(iss)a" haar gemeenten vele jaren trouw gediend hebben. Maar deze feiten en wetenschappelijke gegevens zijn nog steeds niet geproblematiseerd en geïntegreerd in onze ambtstheologieën.

Keizer Constantijn gaf het christendom vrijheid (edict van Milaan, 318). Keizer Theodosius ging verder: christendom werd staatsgodsdienst (Edict van Thessalonica, 380). Het kwam in de plaats van de Romeinse heidense staatsgodsdienst. De voorgangers werden nu staatsambtenaren, aan kleding herkenbaar, met staatstrakement en vrijstelling van alle rijkslasten. Dus moesten zij ook iets te bieden hebben dat de offers van de oude staatsgodsdienst kon vervangen. Daarvoor gingen zij de liefdesmaaltijd steeds meer inkleuren volgens de offercultus in de tempel van Jeruzalem van vóór het jaar 70 (verwoesting van de tempel door de Romeinen). Dat bracht mee dat de voorgangers steeds meer ook de cultische taken naar zich toe gingen trekken. Dit geleidelijke proces mondde uit in de rituele bevestiging van het keuzeprocess van de gemeente door de instelling van wat wij nu noemen het sacrament van het priesterschap (in de derde/vierde eeuw). Daarmee werd ook het instrument geschapen waardoor de geestelijke stand zich los kon gaan zingen van de gemeente.

Heilige macht

Vanaf de vijfde eeuw waren ook twee andere ontwikkelingen gaande. Steeds meer raakte het gebruik van de relikwieënverering in zwang. Tegelijk verspreidde zich de Ierse kloostercultuur over Gallië en Noord-Italië. Deze kende de traditie van de bijbelse symbolische getallen. Uitgaande van de zeven kerken van het boek der Openbaring (1:11) werd een bijzondere waarde toegekend aan het zevental. Binnen de kathedralen ging men zeven of tweemaal zeven altaren oprichten. In ieder altaar werden relikwieën ingemetseld. Zo leidde de opkomende relikwieënverering tot het vieren van de eucharistie op zo'n altaar, vaak zonder dat de christengemeente er rond stond. Daarmee was het gebruik ontstaan van het lezen van privé-missen. Later kwam daar het gebruik bij om missen te lezen voor overledenen of bij bepaalde bijzondere gelegenheden (votiefmissen). Hierdoor werd de relatie tussen eucharistie en priester steeds meer dominant in de opvatting over het kerkelijk ambt. Geleidelijk groeide de overtuiging dat de ambtsdrager door de wijding toch wel een zeer bijzondere, heilige macht kreeg toebedeeld.

In de negende en tiende eeuw ging men in Gallië en Duitsland na de handoplegging de overgedragen "macht" visualiseren door de "overreiking van de instrumenten": na de zalving van de handen werden aan iedere nieuwe priester door de bisschop kelk en pateen met wijn en hostie aangereikt. Deze versmalling van het ambtsbegrip tot "heilige macht" kreeg daarmee een sterke impuls,

althans in het Westen. De kerken van de andere vier patriarchaten hebben deze uitbreiding van het wijdingsritueel nooit overgenomen.

Drie standen

Zo was een geestelijke stand ontstaan, goeddeels los van of ook wel tegenover de gemeente. Voortaan werd de eucharistie als de *core business* van het priesterschap gezien: het herderschap werd overwoekerd. En dat paste dan weer in de maatschappelijke ontwikkeling van het opkomende feodalisme. Men stelde zich de maatschappij voor als een organisch verbonden geheel van drie standen: de priesters, de adel en het gewone volk. Zij waren op elkaar aangewezen om de maatschappij te laten voortbestaan zoals een driepoot alle drie poten nodig heeft om overeind te blijven.

Om deze geestelijke stand af te grenzen en vooral om veilig te stellen dat de priesterzonen er niet met de kerkelijke goederen vandoor zouden gaan, was al op het tweede Lateraans Concilie het celibaat ingevoerd (1139). Voortaan zouden priesterzonen bastaarden zijn, dus niet kunnen erven. Dat priesters een concubine hadden, werd nog lange tijd getoleerd. En deze geestelijke stand was tegelijkertijd de eerste stand. Zij waren immers door hun directe verbinding met God ook degenen die de andere twee standen konden vermanen. Het vierde Lateraans Concilie (1215) legde dit vast door niet-priesters voortaan uit te sluiten van het bedienen van de eucharistie en door de oude geloofsverving, uitgedrukt in het evangeliecitaat "Waar er twee of drie in mijn naam bijeen zijn, daar ben Ik in hun midden." (Matteüs 18:20) met het begrippenapparaat van die dagen vast te leggen in het leerstuk van de transsubstantiatie, de gedaanteverandering van brood en wijn tijdens de eucharistie. Daarmee kregen de woorden van de consecratie, voortaan slechts door de priesters rechtsgeldig uitgesproken, een sterke lading. Zo was alles duidelijk: eerst de paus, dan pas de keizer.

Dat ging er bij de gelovigen overigens nog niet zo gemakkelijk in. Veel eucharistiewonderen moesten het grotendeels analfabete volk gaan overtuigen (de knielende ezel van Antonius van Padua; het schildersgenre van de Gregoriusmis; voorts Boxmeer, Hoogstraten, Amsterdam, Breda/Niervaart en vele soortgelijke wonderen elders in Europa; verminingen en verbrandingen van hosties door joden, enzovoorts).

Het concilie van Trente (1545-1563) ging het celibaatsvoorschrift streng doorzetten. Mede daarom

AAN HET EINDE VAN HET LATIJN

Het is niet gemakkelijk onhebbelikheden af te leren. Zo zit ik bij het uitpakken van een nieuw boek onmiddellijk met de vingertjes in het midden van de stapel bladzijden of zelfs achteraan ... zoiets als alles wat op je bord komt gelijk in je mond willen stoppen. Kwalijk, maar 't is niet anders. Met Sinterklaas kreeg ik 'de taalscheurkalender 2014'. Leuk, op elk datumblad een Nederlands uitdrukking die te denken geeft. Op de achterkant staat dan telkens de uitleg. Ik had het ding nog niet vast of was er al mee bezig als een goochelaar met zijn stok kaarten: er een waaier van maken door even met je duim, *zó roetsj*, weet je wel, langs de zijkant van het geheel te gaan. Laat nou bij die truc m'n oog bij 20 mei 2014 vallen op de uitdrukking: «Aan het eind van zijn Latijn zijn».

Onmiddellijk was m'n interesse gewekt. Wie zijn er nou – zo dacht ik – aan het einde van hun Latijn, onze bisschoppen of wij? Kwam die vraag op vanwege mijn zuchten om die onmogelijke Latijnse vertoningen die hun handlangers via de zondag-televisie als ideaalvorm van eucharistievieren serveren? Of naar aanleiding van mijn overtuiging dat genoemd college volkomen uit de tijd is? Of – dat kan ook – voelde ik bij mezelf nattigheid? Ik dook onmiddellijk in de uitleg op de achterkant.

Triest, maar ik belandde in de mist! Eerst niet hoor. Nee, want de uitleg begon met de betekenis: «uitgeteld, bekap, opgebrand, total loss». Zie je, dacht ik, dat zijn die bisschoppen, volkomen aan het eind van hun Latijn! Maar doorlezend begon ik toch te twijfelen. Dat kwam door het vervolg van die uitleg: «De uitdrukking is een vertaling van de Franse pendant *être au bout de son latin*. Die Franse uitdrukking dateert uit de zestiende eeuw en verwijst naar de tijd dat alleen geestelijken en geleerden het Latijn goed beheersten. De gewone man verstond soms wel een woordje Latijn, maar als een geestelijke te veel Latijnse woorden over hem uitstortte, kon hij hem niet meer volgen en was letterlijk aan het eind van zijn Latijn.» Hier zijn wij het dus, en niet de bisschoppen die aan het eind van hun Latijn zijn. Hoe zit het dan nu? Wij zijn ook nu niet meer voldoende bekend met het Latijn; zij wél blijkbaar want anders zouden ze op die televisie toch niet zo raar staan doen! Wie praat er voor Italianen nou Roemeens? Zouden dan toch wij het zijn die aan het einde van ons Latijn zijn? Moeilijk hoor! Volgens mij lopen de letterlijke en figuurlijke betekenis van de uitdrukking nu even door elkaar. Ik houd het erop dat zij aan het eind van hun Latijn zijn, want wie benadert er nou nog de moderne gelovige met Latijn ... dan moet je toch echt niks anders meer onder je mijter hebben? Of is het, gezien de oorspronkelijke betekenis van de uitdrukking, toch andersom? Zegt u het maar...

Huub Schumacher

werd het seminariedecreet aangenomen, waardoor bij de toekomstige priesters "vanaf hun prille jaren" werd ingeprent dat priesterschap bestond uit de volmacht om de consecratiewoorden uit te spreken. Deze tendens werd tijdens de Contra-Reformatie steeds intensiever. Met toegewijde priesters als resultaat. Daarmee werd het herderschap, de oudste laag, compleet overwoekerd. Een priester las dagelijks de mis en kon, los van de herderlijke zorg voor een gemeente, levenslang een geacht priester zijn.

Liturgische beweging

Door de opkomende bijbelstudie, vanaf paus Leo XIII (1878-1903), werd het zicht op de liefdesmaaltijd weer sterker. De toen op gang komende liturgische beweging vroeg ook duidelijker aandacht voor het gemeenschapsaspect. Het tweede Vaticaans Concilie legde vervolgens nadruk op de liefdesmaaltijd en het pastorale karakter van het priesterschap. Het lezen van privé-missen raakte in onbruik. Er ontstond een crisis in de vanouds functionerende seminarie-toegang tot de geestelijke stand, overigens mede door andere ontwikkelingen.

De clericale stand (breed genomen: bisdom-priesters, paters, fraters, zusters) betekende in eeuwen van geringe welvaart en grote gezinnen een gerespecteerd alternatief voor de meisjes en jongens die niet aan een eigen volwaardig inkomen geholpen konden worden. Door de toegenomen welvaart en de verkleining van de gezinnen kon dit vanaf rond 1960 in de eerste wereld wel. Dit economisch proces betekende tegelijk het

einde van de feodale periode in de eerste wereld. In de derde wereld betekent de geestelijke stand nog steeds een waardig alternatief. Tot ook daar meer welvaart komt. Zie Ierland en Polen als voorbeelden van dit proces in de landen tussen eerste en derde wereld.

In de afgelopen eeuw is in katholieke kring de wetenschappelijke bijbelstudie sterk toegenomen. Daardoor gingen wij de grote eerbied die de protestanten hebben voor de Eeuwige, steeds beter begrijpen. Kun je dan nog wel uit de voeten met de begrippen van dat vierde Lateraans Concilie? Mede door de grote vlucht van astronomie, geologie, ruimtevaart en archeologie ging men zien dat het scheppingswerk in zes dagen gelezen moet worden als een literaire constructie met behulp van elementen uit Mesopotamië. Met een beroep op de literair-kritische methode van bijbeluitleg laat men de letterlijke opvatting van zes dagen vallen. Kun je zoiets ook doen met de verklaringen van de concilies van Lateranen en Trente? Bovendien vestigen steeds meer theologen de aandacht op het problematische onderscheid tussen natuur en bovennatuur. De ruimtevaarders zagen geen hemel. Hoe zich dan nog een offertheologie voor te stellen? Dit alles ondergraaft de gangbare theologische legitimaties van de geestelijke stand.

Nieuwe doordenking

Enkele belangrijke conclusies over werkelijkheid en schijn:

- in de eerste plaats is duidelijk dat het sacrament van het priesterschap een zaak is van kerkorde. Redeneringen als "door Jezus zelf ingesteld" of "bij het avondmaal waren alleen maar mannen" zijn ideologieproducties achteraf. Die komen bij alle grote organisaties voor. Wel is het natuurlijk, zoals bij elke andere organisatie, van groot belang dat onze kerk haar voorgang(st)ers op een gedegen manier uitkiest. Van onzorgvuldigheid in deze wordt niemand beter. Maar daarbij juist is het nodig een helder zicht te hebben op de vraag welke de noodzakelijke criteria zijn en waar varianten in beginsel denkbaar zijn.
- in de tweede plaats moet duidelijk zijn dat de vraag van de vrouwenwijding op zich geen vraag is van theologie, maar een van maatschappelijke ontwikkeling. Gelijkstelling van vrouwen aan mannen gebeurt overal in een proces van sociale ontwikkeling dat ook in gemoderniseerde samenlevingen niet van vandaag op morgen zijn beslag krijgt. De Verenigde Staten van Amerika – niet gehinderd door een feodaal verleden – formuleerden in 1789 in de Onafhankelijkheidsverklaring dat God alle mensen gelijk geschapen heeft. Maar pas na lange en gedurige druk kregen in 1920 de vrouwen in alle staten kiesrecht. En een vrouwelijke president is er tot heden nog niet geweest. Ook in onze kerk zal onder gedurige druk de overtuiging groeien dat vrouwenwijding mogelijk is. Pas daarna kan het langzamerhand gaan

gebeuren. Zie het verloop van dit proces bij de reformatorische kerken.

- in de derde plaats volgt, dat gestalte geven aan de basale geloofservaring "waar er twee of drie in mijn naam bijeen zijn, daar ben ik in hun midden" om nieuwe doordenking vraagt, wil de eucharistie de moderne mens bereiken. Thans eeuwenoude parochiestructuren volledig overhoop halen vanwege een sterk gemarkeerde opvatting van een eucharistie-priesterschap getuigt van een voor-reflexieve besluitvorming. Er is vanaf de afgelopen eeuw te veel gebeurd in bijbelwetenschap, natuurwetenschappen en ruimtevaart om door te kunnen gaan op basis van gedateerde begrippen en benaderingen.



RITUEEL

Een stuk brood en een beker landwijn. Simpler kan het niet zijn, maar de roomse kerk stelt commissies in om de wijn te keuren en in Zuid-Amerika werden onlangs diensten geannuleerd, omdat de vereiste ingrediënten voor het brood niet voorradig waren. Doopwater heeft ook zijn geschiedenis. Het doopritueel gebeurt vaak met echt Jordaan-water of doopwater uit de Paasnacht. De reformatie heeft de naam met het doopwater zuinig om te springen, terwijl de bruidzegeningen niet van de lucht zijn en overvloedig worden uitgedeeld.

Ik was aanwezig bij een oecumenische doop en keek gespannen toe hoe het ritueel zou uitpakken. Na de inleidende vragen aan de doopouders haalde de bevriende predikant flink uit en door zijn forse handgebaren stroomde het water over het kind, maar ook over de vloer bij de doopvont en ook over mijn schoenen. Ik was werkelijk onder de indruk van dit grootse gebaar. "Is dat jouw gewone manier van dopen", vroeg ik hem naderhand, doelend op de zuinige gebaren van andere predikanten. "Nee", zei hij half lachend, "jij stond in de weg en ik kon er niet goed bij". Toen zag ik plotseling dat hij erg leed aan Parkinson.

LLL

Vastgelegde religieuze beelden uit het verleden zijn vaak versteend. Schilder Jan Haen vindt dat voorstellingen steeds geactualiseerd moeten worden.

EVANGELIEVERHALEN MET EEN OPEN EIND...

Jan Haen is priester-kunstenaar. Hij verblijft deels in Zuid-Afrika, deels samen met zijn partner Ton op een woonboot in de Vecht bij Weesp. Hij is geboren in 1944 te Eindhoven. Toen hij negen jaar was, verhuisde het gezin naar Zuid-Afrika waar zijn vader voor Philips werkte. Hoewel zijn ouders later teruggingen naar Nederland, bleef Jan in Afrika achter en trad in bij de paters Redemptoristen. In 1969 werd hij priester gewijd. De bisschop benoemde hem tot studentenpastor aan de Universiteit van Pretoria, waar hij ook kunstgeschiedenis studeerde. Op zijn boot had *Mariënborg Magazine* een uitvoerig gesprek met hem.

Al van jongs af tekende en schilderde Jan Haen. Hij had in Zuid-Afrika een moeilijke tijd. Pastoraal werk en studie gingen niet samen, hij worstelde met zijn geaardheid en werd onterecht het land uitgezet vanwege zijn vermeende houding met betrekking tot de apartheid.

Hij kwam terug in Nederland, onzeker over zijn toekomst. Hij meende in de jaren '70 als priester in een nog traditionele wereld zijn boodschap te moeten doorgeven. Hij wil en wilde toen ook graag vieren en preken. Via een advertentie kwam hij bij de Nederlandse Koninklijke Marine terecht, als vlootaalmoezenier. Daar werkte hij met veel plezier gedurende zestien jaar. Een afwisselende baan met



Zoals Jan Haen nu liberaal, vrijzinnig gelooft, beeldt hij het leven van Jezus uit: vrij, open en soms onbarmhartig, maar altijd met een open eind.

reizen over de hele wereld maar ook met perioden aan de wal. Als priester die wilde geven ontdekte hij in deze geseulariseerde mannenwereld dat luisteren zijn houding moest worden. In die niet-religieuze omgeving kon hij zijn ei niet meer kwijt en werd gedwongen tot een andere houding. Wellicht de houding die het meeste paste bij zijn eigen bestaan. Inmiddels was namelijk ook zijn gelovige houding veranderd. Zijn Godsbeeld veranderde en hij wist dat hij als priester dienstbaar moest zijn.

EEN BLANKE JEZUS

Jan Haen is priester in hart en nieren, maar ook kunstenaar. Kunst is de taal van de ziel, zegt hij. In Zuid-Afrika vervaardigde hij samen met zijn parochianen vooral muurschilderingen. Bijbelse voorstellingen die uitgingen van hun inbreng of van zijn ontwerp. Opmerkelijk daarbij was dat de Jezusfiguur door de Afrikanen steeds als blanke werd geschilderd. Haen is in zijn leven met dat ontwerpen en schilderen van grote muurschilderingen bezig geweest. In Zuid-Afrika, in Nederland en in veel Europese landen. Hij beschikt over een reeks ordners waarin al zijn werk chronologisch met foto's en teksten is ondergebracht. Nog steeds krijgt hij opdrachten, maar op hoge steigers wil hij niet meer werken.

Een levenswerk waarmee hij de Bijbelse verhalen levend maakt, want de mens kan niet zonder beelden. Dagelijks worden we, onder andere via de televisie, verrast met te veel beelden, die een negatieve kijk geven. Goede beelden kunnen ons raken en een vonk laten overspringen. We moeten wel bedenken dat beelden relatief zijn. Vastgelegde religieuze beelden uit het verleden zijn vaak versteend. Jan Haen vindt dat voorstellingen steeds geactualiseerd moeten worden.

VERHAALDOZEN

Een van laatste werkstukken van Jan Haen zijn de verhaaldozen. Individueel werk, geen groepsproces. Toevallig heeft hij de beschikking gekregen over een aantal vrij grote dozen. Hij beschilderde ze zowel aan de binnen- als de buitenkant. Ze zijn vol of leeg en in de schilderingen komen allerlei eigenschappen en geloofsopvattingen van hemzelf uit. Zoals hij nu liberaal, vrijzinnig gelooft, beeldt hij het leven van Jezus uit: vrij, open en soms onbarmhartig, maar altijd met een open eind. De toeschouwer mag net als hijzelf de actuele invulling geven die hij of zij daarin ziet. Het kan ook de leegte zijn.

De geschilderde afbeeldingen zitten vol met bijgeplakte krantenknipsels, die ook over het thema gaan. Naakte mannen met op hun rug getatoeëerde vleugels zijn de engelen die mysterieus hun boodschappen brengen. Engelen, dromen, visioenen, vul zelf maar in. Jezus wordt geboren als licht in de duisternis. Wat betekent hij voor jou vandaag de dag? De vlucht naar Egypte, de vluchteling vandaag. De doop waar veel mensen zich weer van laten uitschrijven. Licht dat aan de kerk? Beeld na beeld trekt voorbij en roept vragen op die geen duidelijk antwoord hebben. Jezus wordt verdraden door een (zo uitgebeelde) zinnelijke kus. Jezus aan het kruis, naakt en zonder lendendoek om zijn Joodse besnijdenis te tonen. Jezus is een Jood. De kunst heeft in de loop der tijden letterlijk de zaak verdoezeld.

Veel kijkers schrikken van de directheid van zijn kruisuitbeelding, maar begrijpen dan wel de betekenis. Binnen in een doos is een jongeman geschilderd die zegt dat Jezus niet meer in het graf is. Een lege doos, met de vraag: wat nu? En tot slot een platte doos met gezichten die omhoog kijken. Hemelvaart? Kijken naar de toekomst? Hoop? Het staat ieder vrij om te denken wat hem of haar bezighoudt.

EENVOUDIG RITUEEL

Voor de doos met de Avondmaal-schildering trekt mijn aandacht. Haen zegt zelf dat de essentie ervan is: 'Doet tot mijn gedachtenis. Vergeet mij niet.' Samen eten was het eenvoudige ritueel dat Jezus vierde met zijn vrienden, maar in de loop van de geschiedenis zijn er monumenten omheen gebouwd. Het ritueel is uitgebouwd tot iets waar de maaltijd onherkenbaar geworden is. Het is een offerritueel geworden, transsubstantiatie heeft het vervormd, het priesterambt is eraan toegevoegd. Er wordt de spot mee gedreven. Men noemt het kannibalisme. Haen schildert een feestmaal in felle kleuren met een blonde vrouw als voornaamste tafelenoot naast blanke en gekleurde mannen. Samen eten verbreedert, staatshoofden zitten samen aan om hun verbond te bekrachtigen. Het Avondmaal nodigt uit tot samenzijn, mannen en vrouwen, blank en gekleurd, iedereen. Spot en hoon in krantenknipsels omringen de schildering.

Jan viert graag eucharistie. Vooral in Zuid-Afrika is het een feest met zang en dans. Met veel emotie die echt is. In tegenstelling wat er in Europa gebeurt. Een plechtige viering met gilde-eer en carnavalsmismen ziet hij niet zitten. Hij is wel blij dat de maaltijd geritualiseerd is. 'Doet dit tot mijn gedachtenis.'

KWETSBAAR EN VERGANKELIJK

Jan Haen schilderde deze beelden op de zijkanten van kartonnen dozen. Kwetsbaar en vergankelijk. Hij schildert zijn visie niet voor de eeuwigheid. Hij actualiseert de bijbelverhalen voor vandaag. Naast schilderen verzorgt hij wekelijks in zijn parochie de zondagsviering met preek. Het lijkt haast symbolisch dat de huidige parochiekerk door zijn fundamenten zakte en daarom gesloten is. Desondanks is de parochie levend genoeg om nu een nieuw onderkomen te vinden. En zo denkt Jan Haen ook over de kerk in haar geheel, met hoop naar de mogelijke vernieuwingen met paus Franciscus. De toekomst met jongeren ziet hij niet somber in. Alles zal toch anders zijn en jongeren hebben niet de ballast die wij ouderen torsen. Ze zijn vrij. De verhalen zullen blijven en zullen anders worden geïnterpreteerd. Tevreden verliet ik zijn woonboot. Jan Haen is een gelukkig mens.



Zie ook op de achterzijde van dit nummer de mini-tentoonstelling van werken van Jan Haen, gefotografeerd door redacteur Leo Le Large.

DRIES VAN AGT

Over het sleutelgat van de hemel en de zondige nalatigheid van christenen.

Met diep theologische inzichten loopt hij niet te koop, met dogmatische zekerheden evenmin. Wel spreekt hij over heilige ervaringen, ontmoetingen voor even met een bovenaardse werkelijkheid, een kijkje door het sleutelgat van de hemel, een fluistering uit het paradijs. Nog maar twee jaar was mr. Dries van Agt actief als advocaat of hij werd naar Den Haag gedirigeerd: ministerie van Landbouw en, “een walhalla voor juristen”, het ministerie van Justitie. “Een rare sprong in het diepe was het”, zegt de hart-en-ziel-jurist nu, “want nooit had ik in de politiek leren zwemmen.” *Mariënborg Magazine* sprak met de voormalige Nederlandse minister-president (1977-1982) die zich nu inzet voor de Palestijnse zaak. Begin daarover en het is alsof je de dop van een expansievat afschroeft.

Op 2 februari 1931, feest van Maria Lichtmis, ziet Dries van Agt het levenslicht. Onder de namen Andreas (naar zijn grootvader), Antonius en uiteraard ook Maria wordt hij in het doopregister van zijn parochiekerk ingeschreven. In Geldrop, toen nog goeddeels een agrarisch dorp met een aantal textiel fabrieken, had vader Frans samen met zijn broer een linnenweverij. Daardoor hoorde hij bij de notabelen, maar toch nog maar bij de subtop. In de ogen van de pastoor waren anderen net iets hoger in aanzien en die werden dus waardiger bevonden om tijdens de sacramentsprocessie het baldakijn te dragen.

“Vader was een blijmoedig man. Moeder was zwaar op de hand, psychisch kwetsbaar, maakte soms moeilijke tijden door”, aldus Van Agt. Dries groeit op als oudste van vijf kinderen. De lagere school wordt beheerd door de broeders van Dongen, het gymnasium in Eindhoven door de paters Augustijnen. Al bij al dus een degelijke klerikale

opleiding, zou je kunnen zeggen. “Maar niets dan goeds hierover. Op het Augustinianum heerste een mild, open en tolerant klimaat. Mijn briljante klasgenoot Hans Gruijters (later voorman en D66-minister) had het lef in zijn opstellen te schrijven over kwesties die in de katholieke kerk gevoelig lagen en werd zelfs uitgenodigd die in de klas (de vierde, 16 jaar dus) voor te lezen. Hoewel bijvoorbeeld het darwinisme, ook bij de Augustijnen, nog taboe was, mocht hij toch op de proppen komen met gedachten over de wording van de mens uit de evolutie.”

TENTENDOEK MET WEEFFOUTEN

“In die tijd”, zegt van Agt, “zaten we midden in de oorlog.

Maar in Geldrop merkten we daar weinig van. Enkele bommen op Philips in Eindhoven, heftig afweergeschut vanuit de luchthaven daar op de nachtelijk passerende eskaders geallieerde bombardementsvliegtuigen.

Wat mij meer raakte was het neerhalen van de klokken uit de torens van onze kerk. Die werden afgevoerd om te worden omgesmolten voor de Duitse wapenindustrie. Sindsdien hebben de kerktorens gezwegen tot na de bevrijding.”

Toch werden mijn vader en zijn broers wel enigszins bij de oorlogsvoering betrokken. Zij werden gesommeerd tentendoek te weven voor de Wehrmacht. In geval van weigering zou de bezettende macht de fabriek sluiten, zo werd er gedreigd. Dat zou de kostwinners van talrijke weversgezinnen brodeloos hebben gemaakt en sociale voorzieningen waren er toen nog nauwelijks. Dus werd het bevel om tentendoek te leveren opgevolgd. De geëiste productie werd gemaakt maar wel met nogal wat weeffouten erin.

Zo nu en dan kwam een Duitse officier, een soort intendant, bij mijn vader zijn beklag doen over de slechte kwaliteit van het geleverde doek. Hij was een joviale man uit Keulen, eigenlijk een Limburger aan de verkeerde kant van de grens. Soms vertelde hij over de toestand thuis. Naarmate de bombardementen op Duitse steden toenamen, werden die verhalen dramatischer. Op een dag las hij een brief voor van zijn vrouw: hun woonhuis lag half in puin. Maar, schreef zij toch, “wij moeten volhouden, trouw aan onze Führer. So spricht eine Deutsche Frau”, zei de intendant

“ Als zich binnen de publieke opinie seismische verschuivingen voordoen, kan geen minister die keren.”

met stram gezicht. “Dann ist sie doch verrückt”, reageerde vader meteen. Toen brak die bonk in uniform uit in een onbedaarlijke huilbui en werd ineens een hoopje ellende. Plotseling werd ik, toen twaalf of dertien jaar oud, overrompeld door de waanzin van de oorlog, een ingrijpende belevens.”

EEN GOEIE JURIST

In 1949 behaalt Van Agt het eindexamen gymnasium-alfa. Hij heeft echt geen idee wat dan te doen. “Een bevriende Nijmeegse hoogleraar in de rechten zegt tegen mijn ouders: geef hem maar aan mij mee, dan zal ik een goeie jurist van hem maken. Dat is een goede ingreep gebleken. Sindsdien ben ik met hart en ziel bezig in dit prachtige vak.”

In Nijmegen ontluikt ook zijn liefde voor zijn medestudente Eugenie Krekelberg uit Maastricht. In 1958 trouwen ze. In het gezin komen twee dochters en een zoon. Na zijn opleiding is mr. Van Agt twee jaar advocaat in Eindhoven. Te kort vindt hijzelf. Maar zijn mentor (die professor in Nijmegen) dirigeert hem naar Den Haag om daar te werken op de juridische afdeling van het ministerie van Landbouw. “Je verdient als advocaat-stagiair te weinig om te trouwen”, zegt de hooggeleerde, “en dat moet er nu eindelijk maar eens van komen.” Ter toelichting zegt Van Agt: “Eugenie en ik waren toen al bijna zeven jaar verloofd en dat in een tijd waarin in onze kerken na de preek nog de voorbede klonk: ‘voor gemengde huwelijken en langdurige verkeringen, spaar ons Heer’.”

Van Landbouw verkaste Van Agt naar het ministerie van Justitie voor wetgevingswerk, “een walhalla voor juristen”, zegt hij. Maar in 1968 wordt hij naar zijn eigen universiteit geroepen. Na korte tijd wordt hij daar hoogleraar strafrecht. Dat heeft maar even geduurd. In de zomer van 1971 laat Barend Biesheuvel hem opdraven als minister van Justitie in zijn vijfpartijkabinet. “Een rare sprong in het diepe was het”, zegt hij, “want nooit had ik in de politiek leren zwemmen.”

SEISMISCHE VERSCHUIVINGEN

Al na een half jaar kwam de kwestie van de Drie van Breda op zijn bord. De laatste drie nog in levenslange gevangenschap verblijvende Duitse oorlogsmisdadigers vroegen gratie aan na bijna dertig jaar. Van Agt wilde dat verzoek inwilligen “omdat ik het opsluiten van veroordeelden niet langer gerechtvaardigd kan vinden wanneer daarmee geen redelijk doel meer kan worden gediend. Vergelding en wraak kan ik niet aanmerken als een redelijk doel.”

In een stormachtig Tweede Kamerdebat stelde hij “dat de rechtsstaat Nederland, door onzegbaar leed heen herwonnen,



Dries van Agt: “Ik kan het opsluiten van veroordeelden niet gerechtvaardigd vinden wanneer daarmee geen redelijk doel meer kan worden gediend. Vergelding en wraak kan ik niet aanmerken als een redelijk doel.”

FOTO: LEON GOERTZ

zijn waarde en kracht niet overtuigender kan tonen dan door degenen die bij dit leed betrokken zijn geweest na een zeer lange gevangenisstraf toe te staan hun laatste levensjaren door te brengen te midden van hun naasten.”

Er komt een vloedgolf van protest over hem heen. De emoties in het land bereiken een ongekende felheid. Onder de indruk daarvan verklaart het parlement zich tegen gratieverlening. Een van de gedetineerden is een aantal jaren later in Breda overleden. De andere twee zijn pas vrijgelaten toen, veel later, volgens medische verklaringen hun levensende in zicht was gekomen.

De jonge minister van Justitie komt opnieuw in zwaar weer bij de poging de abortuskliniek Bloemenhove te sluiten. Abortus was toentertijd nog volstrekt verboden door de wet. “Toch had ik gedoogd dat kliniekjes voor het afbreken van vroege zwangerschappen in de jaren zeventig van de grond kwamen. Bloemenhove was de eerste die een majeure stap verder ging”, verklaart hij, “want daar werden zwangerschappen beëindigd na 24 weken, dus in het stadium waarin de nog ongeborene levensvatbaar zou zijn buiten het moederlichaam. Hiermee werd de nieuwe ethische grens overschreden.

Over de herziening van de abortuswetgeving heb ik het aan de stok gekregen met de bisschoppen. In een lange brief aan de bisschoppenconferentie heb ik toen uiteengezet dat de wet die niet langer

wordt gedragen door de meerderheid van de bevolking, weerspiegeld in het parlement, en ook niet door de beroepsorganisatie van de Nederlandse artsen (KNMG), uiteindelijk niet te handhaven is. Als zich binnen de publieke opinie seismische verschuivingen voordoen, kan geen minister die keren. Het is veeleer uw taak, schreef ik, en die van de hele geloofsgemeenschap het normbesef omtrent de waarde van het wordende leven zoveel mogelijk overeind te houden en aldus te verhoeden dat zich een onstuitbare vraag naar zwangerschapsafbreking manifesteert. Een vergelijkbare problematiek dient zich overigens aan met betrekking tot de euthanasiewet", stelt Van Agt.

FLUISTERING UIT HET PARADIJS

Met diep theologische inzichten loopt Van Agt niet te koop, met dogmatische zekerheden evenmin. Wel spreekt hij over "heilige" ervaringen, ontmoetingen voor even met een bovenaardse werkelijkheid, een kijkje door het sleutelgat van de hemel, een fluistering uit het paradijs. Hij spreekt over "een misschien mag ik zeggen mystieke ervaring die mij overkwam toen ik in 1967 een bezoek bracht aan een Slavisch-Byzantijnse eredienst in Sergeev, toen nog Zagorsk geheten, het hart van het oude Rusland, het vaderhuis van de Russisch-Orthodoxe Kerk." Hij leest een passage voor uit een boekje dat hij lang geleden heeft geschreven: *Ga daar met de mensen mee ter kerke. Volg hen tot in de laatste basiliek, die je als een warme hand omsluit. Daar zijn de heilige iconen, in het licht van de kaarsen die er voor worden ontstoken. Daar wordt de bezoeker opgenomen in de volle luister van de orthodoxe eredienst. Daar zingt het verzamelde volk uit zulk een diepte van geloof dat je een venster op de eeuwigheid geopend wordt. De telkens weerkerende bede om ontferming stijgt als wierook op naar de Almachtige, Xristos Pantocrator, in het midden van de gulden iconostase afgebeeld. Op de heuvel van Sergeev staat een keur van kerken, verweerd maar fier, bakens in de verlatenheid van het onafzienbare laagland. De reis naar dit oord kun je als een opgang naar de Stad Gods ervaren.*

"Het Tweede Vaticaans Concilie is een zegen geweest. Het bracht hoognodige vernieuwingen. Toch kan ik niet alle uitkomsten waarderen. Ik doel nu op liturgische veranderingen. De celebrant heeft zich afgewend van het, veelal rijk geornamenteerde hoofdaltaar en staat nu toegekeerd naar het

volk. Wat weleer een gezamenlijke toewending was naar de Onzienlijke door allen die aan het geheimenis deelnamen, is aldus een onderonsje geworden. Weliswaar lijkt de nieuwe opstelling meer op het Laatste Avondmaal, maar er is geen huiver, zoals in de orthodoxe viering, voor het mysterie dat zich op enige afstand van het volk voltrekt, achter de iconostase.

Het Concilie heeft het waardige Latijn, dat het het ganse kerkvolk verenigde, vervangen door vlakke teksten in onze moerstaal en, erger nog, door liederen zonder gloed of duiding, een aantal teksten van Huub Oosterhuis uitgezonderd. Ja maar, zo heet het dan, de kerkgangers verstonden de Latijnse teksten niet. So what? Veel Nederlandse teksten gaan het begrip van de kerkganger ook te boven, maar de oude teksten deden dieper vermoeden dat zij verwezen naar heilige geheimen. En de gezangen uit het christelijke Oosten zijn evenmin verstaanbaar als de Latijnse: het is immers oud-Grieks of Russisch uit de negende eeuw. Maar gelovigen verstaan en ervaren de strekking ervan."

MUISSTIL NA DE NOODKREET

Van Agt pleit ervoor het priesterambt ook toegankelijk te maken voor de vrouw. "De alom beleden volkomen gelijkwaardigheid van man en vrouw mag bij deze poort niet halt houden. Nog daargelaten dat het potentieel aan priesters minstens verdubbeld zou worden. De anglicanen en tal van kerken uit de Reformatie hebben al lang het voorbeeld gegeven. De kerken van het christelijk Oosten hebben die stap helaas nog niet gezet.

De celibaatsverplichting? "Tegen de schrapping daarvan vallen noch theologische noch bijbelexegetische bezwaren te maken. In het eerste millennium van haar bestaan heeft de Kerk van Rome zich ontplooid zonder deze verplichting. Zelfs in het christelijke Oosten geldt zij niet, behalve hogerop in de hiërarchie."

Wanneer de kwestie Israël/Palestina ter sprake komt, is het bij Dries van Agt alsof je de dop van een expansievat afschroeft. In het bijzonder zit het hem dwars dat de bisschoppen, evenals trouwens de leiding van de Protestantse Kerk in Nederland, muisstil bleven na de noodkreet die de verenigde Palestijnse christenheid eind 2009 heeft gericht (in een door twaalf christelijke denominaties ondertekend Manifest) aan hun broeders en zusters in het Westen: bevrijdt ons eindelijk van het juk van de Israëlische bezetting. Van Agt noemt dit zwijgen "zondige nalatigheid." Een uitvoerige analyse en beoordeling van de Israël/Palestina-kwestie geeft hij in zijn boek: *Een schreeuw om recht; de tragedie van het Palestijnse volk.*



In de rubriek 'Op de Keper' publiceert Mariënborg Magazine bijdragen van eenieder aan een discussie over iets in de R.-K. Kerk waarvan hij/zij vindt dat daar nog wel eens een hartig woordje over te zeggen valt. Dat kan zowel theoretisch als praktisch zijn, van erfzonde tot drie-eenheid, van genade van bijstand tot verrijzenis, van de vrouw als priester tot eucharistische oecumene, you name it! Om iedereen de kans te geven van haar/zijn hart geen moordkuil te hoeven maken, ondertekenen wij deze bijdragen steeds met een symbolisch pseudoniem: Cultivator. Met een cultivator wordt een stuk landbouwgrond losgewoeld waarna het wordt geplouwd en ingezaaid. Redactie

EEN STUKJE GELOOF

De lezer die in het vorige nummer in 'Op de keper' erop wees, dat onze evangelieteksten langzaamaan steeds moeilijker te begrijpen worden, omdat onze samenleving meer en meer begint te verschillen van die uit de tijd van de evangelisten, heeft bij mij een soortgelijke vraag opgeroepen die ik graag aan mijn medelezers wil voorleggen.

Eerst vertel ik even iets over mijn moeder zaliger, die nu 112 jaar oud zou zijn. Op een avond, tegen het einde van haar leven, vertrouwde ze mij toe: "Ik heb mijn hele leven alles aangenomen wat de Katholieke Kerk mij te geloven voorhield. En ook al snapte ik het soms niet, ik heb het toch geloofd. Maar één waarheid ging er bij mij niet in, namelijk die van de permanente maagdelijkheid van Maria. Ik heb in mijn leven zeven kinderen op de wereld gezet en nou hoeven ze bij mij echt niet aan te komen met een moeder-maagd. En zelfs als ze het een dogma noemen, geloof ik het nog niet. Maar ik ben de laatste tijd aan het twijfelen gegaan en daarom vraag ik aan jou: kan iemand nog fatsoenlijk katholiek zijn, wanneer hij sommige dogma's en geloofspunten niet accepteert?" Tot zover mijn moeder. Ik heb haar maar gerustgesteld door te zeggen dat zo iets best mogelijk is. Ik ben geen theoloog, maar ik denk wel dat met al die wetenschappelijke studies in onze dagen beslist wel wat ongerijmdheden in de kerkleer te vinden zijn, net zo goed als in die evangelieteksten. We hoeven niet klakkeloos alles te accepteren wat hoog-kerkelijke gezagdragers beweren, ook niet als ze zeggen dat het onfeilbaar waar is. Maar het zou me benieuwen wat de lezers ervan vinden.

Ik heb eens even geneusd in het verslag van een onderzoek uit 2006, in het boek 'God in Nederland'.

Daarin vond ik, dat slechts 55% van de rooms-katholieken gelooft dat Christus de zoon van God is (of was), 65% dat de Bijbel Gods woord is, 39% dat er leven is na de dood, 10% dat we zullen verrijzen en 8% dat er een hel bestaat. En dat zijn dan de katholieken die min of meer regelmatig naar de kerk gaan! En daar luisteren naar 'waarheden' waarin ze niet geloven, maar niet erover mogen discussiëren. Misschien gaat paus Franciscus daar verandering in brengen?

Ook met een stukje geloof hoor je bij de Katholieke Kerk, vind ik. Je hoeft niet per se alle geloofswaarheden als een totaalpakket (zoals onze plaatselijke supermarkt dat noemt) in huis te halen, denk ik. En dat is dan ook een mooie opsteker voor de niet-katholieke christenen. Die geloven toch ook stukje bij beetje en horen er dus eigenlijk gewoon bij. Misschien moeten de theologen de begrippen oecumene, ketterij, excommunicatie e.d. ook maar eens herzien. Mijn moeder zou er in elk geval blij mee geweest zijn.

Cultivator





Frits Philips-Muziekgebouw Eindhoven

Koorconcert | De Lage Landen Zaal | zo 16 maart 2014 | 16.00 uur

FEESTELIJKE ONTMOETINGSMARKT KLEINE GELOOFSGEMEENSCHAPPEN

Het is inmiddels wel een bekend feit, dat in de loop van de laatste jaren het aantal zelfstandige kleine geloofsgemeenschappen sterk groeit. Om leden van deze gemeenschappen in Nederland en Vlaanderen elkaar te laten ontmoeten en ervaringen te laten uitwisselen wordt op 16 maart in het Frits Philips-Muziekgebouw in Eindhoven een feestelijke ontmoetingsmarkt georganiseerd, waaraan luister wordt bijgezet door een concert onder de titel “1000 stemmen zingen Oosterhuis”.

Initiatiefnemers zijn *Stichting Leerhuis en Liturgie Brabant* in Veldhoven en *Stichting Oecumenische Vieringen Eindhoven (SOVE)* tezamen met de *Ecclesiagroep De Brug* in Lier/Vlaanderen en *De Nieuwe Liefde* in Amsterdam.

De organisatoren zijn van mening dat die eerste ontmoetingsmarkt ook best een feestelijk cachet mag hebben. In verband met het feit dat Huub Oosterhuis onlangs 80 jaar is geworden, wordt dan ook in hetzelfde Muziekcentrum een concert gegeven onder de titel *1000 stemmen zingen Oosterhuis*.

De teksten van Huub Oosterhuis worden in veel kerken in binnen- en buitenland gezongen en daarom hebben zij door de jaren bij uitstek een oecumenische brugfunctie gekregen.

Op het programma staan de *Missa Solemnis*

van Tom Löwenthal en acht liederen van Bernard Huijbers en Antoine Oomen op teksten van Oosterhuis. De *Missa Solemnis*, die wordt uitgevoerd met orkest, slagwerken, orgel en piano, wordt ingeleid door Huub Oosterhuis. Op het podium staat een koor van 150 zangers en in de zaal zitten nog eens honderden zangers, verdeeld in sopranen, alten, tenoren en bassen die allen de liederen en grote delen van de *Missa Solemnis* meerstemmig meezingen. Deze zangers zijn afkomstig uit de koren van vele van die nieuwe geloofsgemeenschappen uit Nederland en België. De toehoorders kunnen ook de volkspartijen meezingen; die worden in de programmaboekjes afgedrukt. Het geheel staat onder leiding van Geert Hendrix uit België. Dit evenement mag (na “The Passion”) zonder twijfel de grootste oecumenische muzikale gebeurtenis ooit in Nederland worden genoemd.

Toegangsprijs voor de combinatie van ontmoetingsmarkt en concert: € 19,50 (+ € 1,- bij vooraf reserveren). De meeropbrengst gaat naar het *Hubertus Noodfonds* dat noodhulp biedt aan uitgeprocedeerde asielzoekers en anderen voor wie geen voorzieningen bestaan. Voor verdere info: www.1000stemmen.nl
Namens de werkgroep ‘1000 stemmen’

Michel Besnard



De Eindhovenaar en oud-notaris mr. Michel E. A. Besnard (75) is voorzitter van een goede doelenstichting die voornamelijk landbouwprojecten in Oost-Afrika financiert. Verder voorzitter van de Raad van Toezicht van de Lucille Werner Foundation, van de Stichting Oecumenische Vieringen Eindhoven (SOVE) en sinds een jaar bestuurslid van de Mariënborgvereniging.



PER POST OF E-MAIL VERWELKOMT DE REDACTIE REACTIES EN BIJDAGEN VAN LEZERS. ZIJ BLIJFT EVENWEL HET RECHT HOUDEN DEZE AL DAN NIET OF SLECHTS GEDEELTELIJK TE PLAATSEN. PLAATSING BETEKENT NIET PER SE, DAT DE REDACTIE MET HET GESCHREVENE INSTEMT. IDEALE LENGTE: 200 À 300 WOORDEN.

VERBIJSTERING

In het vorige nummer van *Mariënborg Magazine* (dec. 2013) staat in de rubriek “Op de keper” een tekst over ‘Boerenbondverhaaltjes’. Tot mijn verbijstering bepleit Cultivator daarin om de bijbel maar aan de kant te gooien “omdat de zogenoemde gelovigen er over een kwart eeuw zonder uitleg toch nog maar de helft van snappen”. Wat een zeldzaam oppervlakkig en gemakzuchtig standpunt: ik begrijp het niet meteen, dus dan laat ik het maar vallen. En dat terwijl juist na Vaticanum II eindelijk de bijbelstudie en het bijbellezen door de gelovigen zo is toegenomen.

Ik schaar mijzelf onder de kritisch katholieken, vrijwel vanaf de oprichting lid van Mariënborg, maar een kritische mening mag naar mijn idee toch niet inhouden dat je de fundamenten van het geloof probeert af te breken. Heeft Cultivator zich wel eens verdiept in onze Grondwet of de Verklaring van de Rechten van de Mens? Zonder studie en uitleg niet goed te begrijpen, lijkt mij. En zo zijn er nog heel veel teksten.

Zullen we die dan ook maar allemaal afschaffen? Nogmaals, kritiek is gezond en welkom, maar aan leeghoofdige opmerkingen heeft niemand iets.

Rien Vink, Naaldwijk

Desgevraagd heeft de auteur ons laten weten, dat het hem spijt dat hij niet nog wat duidelijker is geweest. Maar anderzijds kan hij het ook niet volgen “dat deze lezer uit mijn artikel concludeert dat ik bepleit om de bijbel maar aan de kant te gooien. Dat staat er nu precies helemaal niet in!” Cultivator heeft er alleen maar op willen wijzen dat, naarmate onze samenleving zich verder ontwikkelt, de bijbel meer en meer als een archaïsch boek ervaren zal worden, “zoals de Edda of de Odyssee van Homerus”. Een boek dat voor de gewone mens steeds moeilijker te begrijpen zal zijn en steeds meer uitleg nodig zal hebben. (Red.)

GEMISTE KANS

In het vorig jaar-decembernummer van *Mariënborg Magazine* lees ik in een artikel van Leon Goertz de zin: “Maar ook in het kielzog van Jezus, bij de christenen, gaat op den duur het heilig vuur weer flakkeren en verslingert men zich aan eigengereide inbeelding zoals die van de alomvattende verlosingskracht van Jezus’ kruisdood en, door toedoen van de hoog-priesterlijke kapsones, van zijn presentie in het tabernakel.”

Wat het eerste betreft blundert de auteur theologisch wel heel erg, want dit zou betekenen dat we de evangeliën en minstens alle brieven van Paulus en Johannes bij het oud vuil zouden kunnen zetten want daar spelen kruisdood en verrijzenis de centrale rol.

En wat het tweede betreft gaat hij niet alleen kort door de bocht maar zet hij de gelovige beleving van de eucharistie gedurende eeuwen tot aan zijn eigen jeugd toe eveneens bij het oud vuil. Dan krijg ik dezelfde bijmaak als bij het aanhoren van de twintigste-eeuwse ontkenningen van het bestaan van Jezus die alles wat hij deed en zei in het belachelijke trokken. Een gemiste kans van positieve uitleg.

Isaac Wüst, Amstelveen

Geweten

Een treiterend pestkopje houdt een jonge olifant een pepermunt voor zijn snufferd en trekt die dan op het laatste moment terug. Vijftien jaar later staat die slungel naar een circusparade te kijken en krijgt dan pardoes van dat groot geworden trompettertje een flinke draai om zijn oren. De indrukwekkende STER-reclame die ooit in de prijzen viel en in ons collectief geheugen gegrift is. De herinnering bij mens en dier, de eerste belevingen zijn onuitwisbaar op de harde schijf van ons weten terecht gekomen. Dat werkt naar twee kanten: zowel het goede als het verkeerde blijft ons bij en bepaalt ons verdere gedrag. Zelfs een ezel ontwijkt schoorvoetend de steen des aanstoots en zet het op een drafje naar zijn vertrouwde waterbron. Zo registreert ook elk kind vanaf zijn vierde levensjaar vlijmscherp zijn prettige en vervelende belevingen en weet deze als een sturende ervaring te gebruiken om langs de gevaarlijke klippen door het leven te laveren. Daarbovenop krijgt het de geschiedenis van vroegere wederwaardigheden als een levenswijsheid in zijn rugzak gestopt. Naast dit opgeslagen weten is er een groter deel dat nog niet geweten is en dat dagelijks als een lawine aan informatie over ons uitgestort wordt. Wat daarvan bruikbaar is en wat verderfelijke rommel, dat zal onderscheiden en nauwkeurig gezeefd moeten worden. Dit geldt voor onze lichaamsbeleving en ons voedingspatroon, voor onze sociale en politieke bezigheden en ook voor ons geestelijk leven dat gevoed wordt door religieuze stromingen die ons omringen. Het lijkt verlokkelijk om voor het gemak de slogan van eigen volk eerst te hanteren of om terug te kruipen naar de nostalgie van het Rijke Roomse Leven. Maar de ouderen zijn hierin de ervaringsdeskundigen en hebben het geweten. Door de Bevrijding van 1945 en door het Tweede Vaticaans Concilie van 1965 zijn ze met hangen en wurgen de Rode Zee of de Gran Canyon van politieke tirannie en van kerkelijke dressuur overgestoken. Het lijkt gewoon gekkenwerk om nu weer halsbrekende toeren te willen uithalen en daarnaar terug te verlangen. Ons collectief geweten en onze eigen ervaring zijn de humuslaag waaruit we gewetensvol ons leven fris kunnen laten voortspruiten. Ja, het is altijd lente!

Leon Goertz



DE DOZEN VAN JAN HAEN



Een mini-expositie van werken van een priester-kunstenaar, die evangelieverhalen schildert met een open eind. Over hem meer op bladzijde 16-17.

